

Specifickému vývoji politickej správy na Slovensku v dobe predmnichovskej republiky bolo dosud venované málo pozornosti, ačkoliv problematika politickej správy ve východní části republiky sehrála významnou úlohu při snahách unifikačních, které nakonec došly svého uskutečnění v duchu politickej reakce v druhé polovici dvacátých let. Lipscherova monografie venovaná této problematice zaplňuje mezeru v naší historické literatuře.

Lipscher vychází ve své práci z periodizačního schematu, jehož předěly jsou správní reformy roku 1922 a 1927. Tím se práce rozpadá na tři organicky členěné oddíly podle hledisek chronologie.

V prvním oddíle je líčen vývoj na Slovensku v popřevratovém období. Odborného čtenáře upoutá řada pasáží jednajících o plánech politickej správy, které ustrnuly ve stadiu politickejch příprav (plán Pantůčka a Hodži). Komplexně je hodnocena správní funkce národních rad (výborů) i význam dělnických rad.

V kapitole jednající o přizpůsobení převzaté organizace politickej správy je srovnáván vývoj v českých zemích v této době s odlišnou situací správy na Slovensku. Obtížné administrativní poměry na Slovensku po převratě dokresluje materiál o jednání Národního shromáždění z konce roku 1918. Zdařilé je vymezení pravomoci a zhodnocení politickejho významu ministra s plnou mocí pro správu Slovenska, jenž se stal vykonavatelem přizpůsobení župního zřízení na Slovensku novým úkolům československého státu. První obsazení županských úřadů ukazuje, jak podřadnou úlohu v rámci koaliční vládní politiky přes svou početní sílu hrála sociální demokracie na Slovensku. Ani velkého volebního vítězství roku 1920 nedovedla strana využít a její zastoupení v administrativních výborech v župách zdaleka neodpovídalo její početní síle. Vojenská diktatura na Slovensku v době Maďarské republiky rad situaci civilní politickej správy ještě dále zkomplikovala.

V kapitole venované působnosti župních orgánů a hlavního služného je sledován pozoruhodný vývojový rys v prvních letech existence republiky. Po určitých demokratizačních slibech a nábězích dochází k obratu, jenž se projevil utužováním byrokratického aparátu. Cenný materiál ukazuje represivní činnost župních orgánů zaměřených proti revolučnímu dělnickému hnutí.

V kapitole jednající o osobním obsazování úřadů politickej správy je líčena obtížná situace personální a neochota k přijímání zaměstnanců z lidových vrstev a jsou objektivně objasněny poměry českého úřednictva.

Příprava župní reformy, kterou začíná druhý oddíl, je líčena z celostátních hledisek s přihlédnutím ke specifikám Slovenska. Zejména materiál o parlamentní přípravě reformy je v této šíři zveřejněn poprvé.

Kapitola jednající o působnosti župních a okresních orgánů obsahuje rozbor kompetenčních předpisů, organizační členění administrativního aparátu a zhodnocení voleb roku 1923.

V třetí části práce venované reformě z roku 1927 je podán obraz stanovisek jednotlivých politickejch stran v období příprav reformy a dramatický průběh politickejho

boje, v němž komunistická strana prosazovala svou demokratickou koncepci zemské a okresní samosprávy.

Pozornost je věnována konstituování zastupitelských orgánů (zemským zastupitelstvům atd.), protože na tomto poli se ukázala velmi jasně nedemokratičnost celé soustavy politické správy (jmenovací praxe atd.).

Ve zvláštní kapitole je provedena podrobná analýza příslušnosti zemských orgánů na podkladě právních předpisů a je sledován jejich chod, např. na podkladě zápisů o schůzích zemských zastupitelstev. Obraz o činnosti zemských orgánů poskytuje rozpočet a hospodářství země, jemuž je věnována zvláštní pozornost. Zemské finance na Slovensku byly jednak jedním z prostředků hospodářské politiky české buržoazie a jednak byly výrazem této politiky. Obsazení a činnost jednotlivých referátů zemského výboru ukazuje protilidovou politiku vládních stran a spolupráci slovenských agrárníků s luďáky. Kapitola končí změnou působnosti zemského úřadu po vytvoření zemské vlády na Slovensku v době tzv. druhé republiky.

Závěrečná kapitola se zabývá návrhy na reformu politické správy, které vypracovaly jednotlivé politické strany v třicátých letech. Od fašizujících, buržoazních a reformistických návrhů lišily se požadavky komunistické strany zaměřené na kulturní a sociální povznesení Slovenska a k demokratizaci politické správy.

Pokud jde o celkovou orientaci práce, je třeba zdůraznit, že autor se sice zaměřil ve velké míře na studium ekonomicko-sociálních příčin správních reforem, na rozbor de lege ferenda a na analýzu normativního materiálu, neopomenul však přitom, třebaže v menší míře, věnovat pozornost i aplikaci právních norem a praxi správních orgánů. V celku práce podává plastický obraz vývoje politické správy na Slovensku v souvislosti s vývojem sociálním a politickým.

Těžiště práce je nesporně v prvních dvou periodizačních obdobích, tj. do uskutečnění unifikační reformy roku 1927. Tím vznikla přece jen určitá disproporcionalita, neboť vývoji v letech třicátých je věnována nepoměrně menší pozornost. Rovněž méně pozornosti je věnováno problematice souvislosti politické správy s některými speciálními odvětvími veřejné správy, např. sociální.

Zůstává rovněž otevřenou otázkou, zda by bývalo význam práce nezvýšilo souběžné zpracování vývoje politické správy na Zakarpatské Ukrajině, které přes svou specifickou odlišnost, zejména v prvním období republiky, mělo mnoho společných rysů zejména po reformě roku 1927.

Za klad práce je třeba pokládat okolnost, že autor využil materiálů nikoliv pouze slovenských, ale i celostátních archívů pražských, z nichž načerpal množství cenných informací. Rovněž použití rozsáhlé soudové literatury a její kritické využití bylo ku prospěchu věci.

Objektivní dějinné zhodnocení první republiky závisí ve velké míře na stupni demokratičnosti jejích institucí. Na poli politické správy, zejména pak pokud jde o Slovensko, dopadla historická bilance, které je věnována Lipscherova práce, pro předmnichovskou republiku nepříznivě. Protilidové provizorium po převratě bylo vystřídáno na přechodnou dobu z hlediska demokratičnosti naprosto nevyhovujícím župním zřízením a nakonec, a to až do konce předmnichovské republiky, reakční soustavou politické správy s vyhraněnými protilidovými prvky.

Objektivní historické hodnocení vycházející ze zásadních pozic vědeckého socialismu je východiskem naší socialistické historiografie. Tomuto základnímu požadavku Lipscherova práce vyhovuje. Podává věcný a kritický obraz omezené a nedokonalé demokratičnosti předmnichovské republiky v tak významné oblasti, jakou byla politická správa, a bude jistě východiskem pro další historickou práci na tomto úseku právní historie.

Jaroslav Houser